

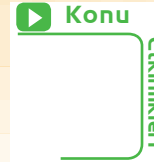
SÖZCÜKTE ANLAM

mrkz

Fasikül

1

- Sözcükte Anlam Özellikleri
- Sözcükler Arası Anlam İlişkileri
- Sözcükler Arası Anlam Olayları
- Söz Öbekleri

SÖZCÜKTE ANLAM İLİŞKİLERİ

TEMEL ANLAM (GERÇEK ANLAM)

- Sözcüğün, sözlükteki ilk anlamıdır. Buna, sözcüğün temel anlamı veya sözlük anlamı denir. “Annesinin ayakları çok ağrımişti.” cümlesinde “ayak” sözcüğü sözlükteki ilk anlamıyla, temel anlamıyla kullanılmıştır.

Örnekler

- Çok kitap okumaktan gözlerim kanlanmıştı.
- Soğuk ve yağışlı havalar, yaşamı zorlaştırdı.
- Ekmeği dilimleyerek masaya koydu.
- Karabaş, bir şeyin kokusunu aldı.
- Kör adama kimse yardım etmedi.
- Masadaki boş bardaklar yere düştü.

MECAZ ANLAM

- Sözcüğün, gerçek anlamından tamamen uzaklaşarak kazandığı yeni anlamdır. “Uçağa yetişemezseniz biletiniz yanar.” cümlesinde “yanmak” sözcüğü “ısı ve ışık yayar duruma geçmek” anlamından tümüyle uzak bir anlamda, yani mecaz anlamda kullanılmıştır.

Örnekler

- Olaylara değişik gözlerle bakmayı bilmeliyiz.
- Yeni öğrenci, nedense çok soğuk davranıyor.
- Konuşmacı, gürültüden, konuşmasını yarıda kesti.
- Ortalıkta savaş kokusu vardı.
- Olaylara karşı kör ve sağırdır.
- Boş sözlerle beni oyalamayın.

ETKİNLİK - 1

Aşağıdaki altı çizili sözcüklerin gerçek anlamlı mı yoksa mecaz anlamlı mı olduğunu karşılarındaki kutucuklara işaretleyiniz.

	Temel Anlam	Mecaz Anlam
1. Rüzgâr <u>çoşt</u> , sanki evleri yerinden söküp alacak.		
2. Okuldayken giydiği <u>kahverengi</u> kazak var yine üstünde.		
3. İhtiyar, takma dişlerini <u>baş ucundaki</u> cam kaseden çıkardı.		
4. İnceliği, dağınık kaşları, <u>yuvarlak</u> gözlüğünün altından bir örnek gülümseyişi nasıl dinlendirir beni.		
5. Bu gülümseyişte, herkesin hemen seçemeyeceği bir <u>ince</u> alay gizli.		
6. Okul <u>bahçesinde</u> çimenlerin arasına uzanırdık, keçiboynuzu kemirirdik, tarih çalışırdık.		
7. Bu <u>tatlı</u> ilkbahar akşamında hep birlikte olmamız ne güzel.		
8. Ay ışığı <u>açık</u> pencereden odama süzülmemekte.		
9. Çocukluk dünyamın sınırı, göğün bittiğini sandığım yüksek dağlar, <u>düz</u> ovalardı.		
10. İlkbahar gelince ağaçların tomurcukları <u>patladı</u> .		
11. İhtiyar bu çalar saatin <u>sesini</u> duyunca odasının kapısını kilitledi.		
12. Çocuğuna <u>parlak</u> bir gelecek hazırlamak için canla başla çalışıyordu.		
13. Hiçbir söze <u>takılma</u> , sen bildiğini yapmaya devam et.		
14. Bu şekilde olmaz, işten çıktığını ona söylemenin bir <u>yolunu</u> bulmalısın.		

YAN ANLAM

► Sözcüğün gerçek (temel) anlamından tamamen uzaklaşmadan kazandığı yeni anlamdır.

► Yan anlamda kullanılan sözcük, gerçek anlamıyla herhangi bir ilgisini devam ettirir.

“Kardeşimin ateşi bir türlü düşmüyordu.” cümlesinde “ateş” sözcüğü sözlükteki ilk anlamıyla kullanılmamıştır. Yani “ısı ve ışık verme” anlamından sadece ısı anlamı verilerek sözcüğe yan anlam kazandırılmıştır.

Örnekler

- Masanın gözü tikiş tikiş idi, ne ararsan vardı.
- Geminin burnu görüldüğünde herkes ayağa kalktı.
- Derenin ağzı sel sularıyla taşmıştı.
- Defterin yaprağı rastgele çizgilerle karalanmış.
- Uçurtmanın kuyruğu kopunca uçurtma uçamadı, düştü.
- Kapının kolu iyice eskimiş, değiştirmek gerekiyor.
- Köprünün ayağı için iş makineleri geceleri de çalıştı.
- Fasulyenin kılıcı yemek yerken insanı rahatsız eder.
- Tepenin sırtı uçurtma uçuran çocuklarla doluydu.
- Kilidin dili paslanmış, bir türlü dönmüyor.

SORU - 1 (ÖSYM)

Son zamanlarda genç yetişkin edebiyatının hızla filizlendiği ^I söylenebilir. J. K. Rowling’in Harry Potter kitaplarıyla canlanan ^{II} ve S. Meyer’in Alaca karanlık serisinin, kelimenin tam anlamıyla parlattığı ^{III} kahramanlarla devam eden süreç, özellikle S. Collins’in Açlık Oyunları’yla taçlandırdığı ^{IV} yoldan ilerliyor. Bu sürece yüksek bütçeli ve beyaz perdenin genç yıldızlarıyla renklenen uyarılma filmlerin etkisi inanılmaz... ^V

Bu parçadaki altı çizili sözcüklerden hangisi mecaz anlamda kullanılmamıştır?

- A) I   B) II   C) III   D) IV   E) V

TERİM ANLAM

► Bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan sözcüklerdir.

“Dilimizde ekler, sözcüğün sonuna gelir.” cümlesinde “ek” sözcüğü dil bilgisi terimidir.

Örnekler

- Matematik : doğal sayılar, kare, polinom, açılı...
- Tiyatro : sahne, perde, kostüm...
- Müzik : nota, sol anahtarı...
- Coğrafya : meridyen, ölçek, izohips, boğaz...
- Resim : portre, palet, tuval...
- Futbol : taç, faul, gol...

UYARI

Bilim, sanat vb. adların kendisi terim anlamı değildir. Örneğin; matematik, biyoloji, fizik sözcükleri terim anlamı değildir.

Bazı terimler günlük hayatın içinde kullanılarak terim anlam olma özelliğini yitirirler.

Annem, yemeğe tuz atarken ölçüyü tutturamayınca yemek çöpe gitti.

Türk şiirinde ölçü, önemli bir ahenk unsurudur.

SORU - 2 (ÖSYM)

(I) Bu yazı, Güven Turan hakkında ayaküstü tutulmuş notlardan oluşuyor. (II) Birkaç cümleyle “Güven Turan kimdir?” sorusunu yanıtlamam istense aşağı yukarı burada kaleme aldıklarımı söylerim. (III) Okuduğum, yazılarını ve kitaplarını merakla beklediğim isimlerden biri. (IV) Şairlik, öykü yazarlığı, eleştirmenlik, editörlük, çevirmenlik gibi alanlarda zaman içinde kendini ispatlamış özgün bir kalem. (V) Birçok şeyi aynı anda iyi yapabilen isimler azdır, hele sanat dünyasında onun gibi birine çok seyrek rastlarsınız.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde “kısa sürede, acele olarak” anlamlarına gelen bir söz kullanılmıştır?

- A) I   B) II   C) III   D) IV   E) V

SÖZCÜKLER ARASI ANLAM İLİŞKİLERİ

EŞ ANLAMLI (ANLAMDAŞ) SÖZCÜKLER

► Yazılışları farklı, anlamları aynı olan sözcüklerdir.

Örnekler

► öykü-hikâye	► mana – anlam
► kafiye – uyak	► eser – yapıt
► edebiyat – yazın	► hatırlamak – anımsamak
► üslup-biçem	► nesnel-objektif
► nesnel-objektif	► kanıt-delil
► şüphe-kuşku	► cihan-dünya
► sulh-barış	► medeniyet-uygarlık

UYARI

Eş anlamlı sözcükleri birlikte kullanmak anlatım bozukluğuna neden olur. Onun sıkıntısı ve hüznü yüzünden belli oluyor. ("sıkıntı" ve "hüzün" eş anlamlı olduğu için anlatım bozukluğu oluşmuştur.)

YAKIN ANLAMLI SÖZCÜKLER

► Yazılışı ve okunuşu farklı olan, anlamdaş gibi görüldüğü hâlde birbirinin yerini tamamen tutamayan, yani aralarında anlam farkı bulunan sözcüklerdir.

Örnekler

- tutmak – yakalamak
- korkak – çekingen
- saçmak – dağıtmak
- dargın – küskün – kırgın
- tanıdık – bildik
- usanmak-sıkılmak

UYARI

Yakın anlamlılıkta, çoğu zaman sözcüğün cümledeki kullanımı belirleyici olmaktadır. "Yasaları çiğnemek" sözünde "çiğnemek" mecaz anlam taşımaktadır. Bu nedenle çiğnemek sözcüğü ile basmak veya ezmek sözcüğü arasında yakın anlam ilişkisi yoktur.

SORU - 3 (ÖSYM)

Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki altı çizili sözcükler anlamca birbirine en yakındır?

- A) Bir süre sonra kendisi de bu akımın, bu tartışmanın içinde yer almıştı.
- B) Bu kitapları, belirlediğiniz ölçülere göre seçin, ayırın.
- C) Kendisine yapılan bu haksızlığı, bu saygısızlığı içine sindiremiyordu.
- D) Bütün bunları, kendisinin yerine, önüne geçmek isteyenler düzenliyordu.
- E) Bu makineler ötekilere göre daha kullanışlı, daha pahalıdır.

SORU - 4 (ÖSYM)

Öğleden önceleri, yemiş toplayan işçilere yardım ederdim. Sabahları yaptığım bu beden hareketlerinin doğurduğu neşe (sevinç) ile yemek saatinde istirahat etmek (nefes almak) bana çok tatlı geliyordu. Bu durum uzar da güzel havanın çekiciliğine dayanamazsam (karşı koyamazsam) buralardan kaçar (görünmeden gider), bir sandala atlayıp (binip) gölün ortasına kadar giderdim.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisi, ayraç içinde verilen açıklamasıyla anlamca uyuşmamaktadır?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

KARŞIT (ZİT) ANLAMLI SÖZCÜKLER

- Anlamca birbirlerine karşıt olan sözcüklerdir.
Ağlarım hatıra geldikçe gülüşüklerimiz.

UYARI

Bir sözcüğün olumsuz o sözcüğün zıt anlamlısı değildir. Olumsuz çekimdir.

- girmek - girmemek (olumsuzu)
- tatlı - tatsız (olumsuzu)

UYARI

Bir sözcüğün karşıtı cümlelerin anlamına göre belirlenir. Aynı sözcüğün farklı karşıt anlamı olabilir. Cümledeki anlamına dikkat etmek gerekir.

- Çok ince bir karşılık verdi.
- Kaba sözlerle bir sonuca varamazsın.
Gerçek anlamıyla "ince", sözcüğünün karşıtı "kalın"dır. Ancak sözcük mecaz anlam kazandığı için karşıt anlamlısı da değişmiştir.

UYARI

Cümlede zıt sözcükleri kullanmadan da zıtlık ilgisi kurulabilir. Ancak soruda doğrudan zıt anlamlı sözcük sorulursa bu durum geçerli olmaz.

Örnekler

- büyük – küçük
- var – yok
- iç – dış
- az – çok
- dolu – boş
- aykırı-uygun
- açık – kapalı
- alçalmak – yükselmek

SORU - 5 (ÖSYM)

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "hafif" kelimesi "Kuruşun ağır bir madendir." cümlesindeki "ağır" kelimesinin anlamca karşıtıdır?

- A) Kaç gündür midemde hafif ağrı var.
- B) Hastalığı geçene kadar hafif bir işte çalışması gerekiyormuş.
- C) Savaşta hafif bir yara almıştı.
- D) Eline alınca hangisinin daha hafif olduğunu anlarsın.
- E) Araba harekete geçerken hafif bir sarsıntı hissediyor.

EŞ SESLİ (SESTEŞ) SÖZCÜKLER

- Yazılışları ve okunuşları aynı, anlamları farklı olan sözcüklerdir.

Örnekler

- Onun en sevdiği çiçek güldü.
- Küçük çocuk uzun süre güldü.
- Bahçedeki otları yoldu.
- Oldukça çamurlu bir yoldu.
- Davete yüz kişi katılmış.
- Sahilde üç arkadaş yüzüyordu.

UYARI

Eş sesli sözcükler arasında hiçbir anlam ilgisi yoktur.

Temel anlam ile yan ve mecaz anlam arasında sesleşlik ilgisi kurulamaz.

Eş sesli sözcükler, kullanıldığı cümlelerde gerçek anlamıyla kullanılmış olmalıdır. Mecaz ya da yan anlamıyla kullanılan sözcükler eş seslilik özelliği göstermez.

- Ak koyunun kara kuzusu da olur.
- Kara talihimden etmem şikâyet.
- Eş sesli sözcükler ile "ortak kökler" karıştırılmamalıdır. "Ortak kökler" arasında anlam yakınlığı varken eş sesli sözcüklerde herhangi bir yakınlık yoktur.
- Yarış nefesleri kesti.
- Bu gösteride şampiyonlar yarıştı. (ortak kök)
- Onun en sevdiği çiçek güldü.
- Küçük çocuk uzun süre güldü. (sesteş kök)

UYARI

Düzeltilme işareti (^) almış sözcüklerle almamış olan sözcükler **sesteş değildir**.

- Adet (tane) - Âdet (gelenek, görenek)
- Kar (yağış şekli) - Kâr (kazanç)
- Hala (babamın kız kardeşi) - Hâlâ (henüz)

NİCEL VE NİTEL ANLAMLI SÖZCÜKLER

- Kavramların sayılabilen, ölçülebilen, azalıp çoğalabilen özelliklerini gösteren sözcüklere “nicel anlamlı sözcükler” denir.
- Varlıkların durumunu, niteliğini gösteren; sayılamayan, ölçülemeyen bir özelliği ifade eden sözcüklere “nitel anlamlı sözcükler” denir.

Örnekler**Nicel**

- Bu binadaki dairelerin oldukça geniş odaları var.
- Okul, yüksek binaların arasında kalmış.
- İş yerime yakın bir ev satın almak istiyorum.

Nitel

- O çok geniş bir açıdan yaklaşıyor olaylara.
- Gözü yükseklerde bir karakterdi.
- Arkadaşı ona çok yakın davranmış.

UYARI

Sözcükler cümle içindeki kullanımına göre bazen nicel bazen de nitel anlamlı olabilir.

- Annesinin güzel gözleri vardı. (nitel anlam)
- Bu işten güzel para kazanmışlar. (nicel anlam)

GENEL VE ÖZEL ANLAMLI SÖZCÜKLER

- Söylenişte tekil olmasına rağmen anlamca geniş kapsamlı olan sözcüklere genel anlamlı sözcükler, anlamca daha dar kapsamlı olan ve tek varlığı karşılayan sözcükler ise, özel anlamlı sözcükler denir.

Örnekler

- Roman, edebiyatımıza Batı'dan gelmiştir. (Genel)
- Roman, Çanakkale Savaşı'nı anlatıyor. (Özel)

UYARI

“Anlam dizilişi” sorulduğunda “genelden özele” veya “özelden genele” bakılır.

Genelden Özele

- varlık > canlı > bitki > çiçek > papatya
- Aylardan beri onu göreceğim günü bekliyorum.

Özelden Genele

- papatya > çiçek > bitki > canlı > varlık
- Köyleri ve kasabaları ile ilçemiz, ilimizin en güzel yerlerini oluşturur.
- Ağaçların yeşermesi ile doğadaki canlılık görülür oldu.

SORU - 6 (ÖSYM)

Kimi filmlerde klişe bir sahne (basmakalıp bir görüntü) vardır: Daktilosunun başına oturup yaratma sancıları çeken (bir şey üretmeye çabalayan) bir yazar... Bu sahnede aktör, aklındakileri bir an evvel dışarı vurmak (yazıya dökmek) için daktiloya heyecanla beyaz bir kâğıt takar. Tuşların sert sesleri eşliğinde birkaç satır yazar. Bu arada, yardım umarcasına (ne yapacağını bilmeden) kahvesinden birkaç yudum alır. Yazdıklarının içine sinmediği (yazdıklarından hoşnut olmadığı) yüzündeki ifadeden anlaşılır.

Bu parçadaki numaralanmış sözlerden hangisinin anlamı, ayrıca içindeki sözün anlamıyla örtüşmemektedir?

- A) I   B) II   C) III   D) IV   E) V

SORU - 7 (ÖSYM)

Aşağıdaki altı çizili sözcüklerin hangisinde yay ayrıç içinde verilen anlam özelliği yoktur?

- A) Gecede öylesine koyu bir sessizlik vardı ki tak tak ayak sesleri çevreye yayılıyordu. (Yansıma)
- B) O, temiz bir Türkçeyle şiir yazmaktan geri durmaz. (Mecaz anlam)
- C) Bu kelimeler türkü formunda işlenerek değerli birer sanat eseri hâline gelmiştir. (Nitel anlam)
- D) Türkü sözleri, ağız metinlerinin barındırdığı dil malzemesini de taşımaktadır. (Sesteş)
- E) Bugün de ne yazık ki mutlu bir dünya yaratabilmiş değiliz, dünyanın her yerinde yine savaş var. (Yan anlam)

SOMUT VE SOYUT ANLAMLI SÖZCÜKLER

- Duyularımızdan (görme, işitme, koklama, dokunma, tatma) herhangi biriyle algılayabildiğimiz kavram ve varlıkları karşılayan sözcükler somut anlamlıdır.
- Beş duyumuzdan herhangi biriyle algılayamadığımız ancak var olduklarını akıl, inanç ve sezgilerimizle kabul ettiğimiz kavram ve varlıkları karşılayan sözcükler soyut anlamlıdır.

Örnekler**Somut anlamlı sözcükler:**

- Rüzgâr, yağmur, soğuk, sıcak, ekşi, acı, çiçek, gü-rültü, aydınlık, karanlık, mavi, koku, uzun, deniz...

Soyut anlamlı sözcükler:

- Kin, iyilik, melek, nefret, kıskançlık, ayrılık, özlem, aşk, sevgi, ızdırap, mutluluk, vicdan, umut, sevinç, fikir...

UYARI

Sözcükler kullandıkları yere göre somut, soyut anlam kazanabilir.

- Dünya'nın çevresi 40.000 km'dir. (somut anlam)
- Dünya kadar kitabım var. (soyut anlam)

SOMUTLAMA VE SOYUTLAMA

- Soyut anlamlı kavramların cümle içinde somut anlam kazanmasına **somutlama** denir.

Örnekler

- Böldü bölük bölük dert beni. (Dert soyut iken cümlede kişileştirilerek somutlaştırılmıştır.)
- Bu fikirleri kafandan atmanı istiyorum. (Fikirler somutlaştırılmıştır.)
- Somut anlamlı kavramların cümle içinde soyut anlam kazanmasına **soyutlama** denir.

Örnekler

- Kalbimin anahtarı ona ait. ("anahtar" sözcüğü somut iken soyut anlamda kullanılmıştır.)
- Bebeğin tatlı bir tebessümü ailesini sevindirdi. ("tatlı" sözcüğü somut iken soyut anlamda kullanılmıştır.)

ETKİNLİK - 2

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözlerdeki anlam ilişkilerini boşluklara yazınız.

1 Bu kasabada maden ocağı var.

.....

2 Şinasi, bu eseri beş perde düşünmüştü.

.....

3 Mustafa Ceceli'nin kısa sürede yıldızı parladı.

.....

4 Evin iki metrelik mutfağı vardı.

.....

5 Bu kıyafet sana ayrı bir hava katmış.

.....

6 Kitabın yaprağı parlak bir kağıt ile basılmış.

.....

7 Gelecek hafta Türkçe dersinde ses bilgisini işleyeceğiz.

.....

8 Uyandığımda gördüğüm rüyaların hiçbirini hatırlamıyorum.

.....

9 Yüzündeki benler ona ayrı bir hava katıyordu.

.....

10 Elimden her zaman sen tuttun.

.....

SÖZCÜKLER ARASI ANLAM OLAYLARI

DOLAYLAMA

- Söze etkileyicilik katmak için tek sözcükle ifade edilebilen bir kavramı birden çok sözcükle ifade etmeye dolaylama denir.

Örnekler

- File bekçisi (kaleci)
- Bacasız sanayi (turizm)
- Evin direği (baba)
- Altın boynuz (Haliç)
- Kara kıta (Afrika)
- Yavru vatan (Kıbrıs)
- Sanat Güneşi (Zeki Müren)
- Minik Serçe (Sezen Aksu)
- Hasret kavuşturan (Tren)
- Esaret halkası (Alyans)
- Bozkırın Tezenesi (Neşet Ertaş)

GÜZEL ADLANDIRMA

- Günlük yaşamda söylenmesi kaba sayılan bazı sözlerin daha ince ve güzel bir şekilde söylenmesine güzel adlandırma denir.

UYARI

Güzel adlandırma tek sözcükle de yapılabilir.

Örnekler

- öldü > hayata veda etti, sizlere ömür
- kör > görme engelli
- sağır > işitme engelli
- ayı > bal yiyen
- verem > ince hastalık
- cin > üç harfliler
- tabut > imamın kayığı
- kefen > yakasız gömlek
- tuvalet > lavabo

UYARI

Dolaylama, en az iki kelimededen oluşur. "Fatih Terim - İmparator, Bülent Ersoy - Diva" dolaylama oluşturmaz.

ETKİNLİK - 3

Aşağıdaki dolaylama ve güzel adlandırmaların karşılıklarını ayraç içine yazınız.

1. Peygamberler şehri (..... ^{Urfa} .....)	11. Tahta at (.....)
2. On iki dev adam (.....)	12. Ayak yolu (.....)
3. Ata sporu (.....)	13. Dünyanın çatısı (.....)
4. Beyaz altın (.....)	14. Yedi tepeli şehir (.....)
5. Altın bilezik (.....)	15. Meşin yuvarlak (.....)
6. Ege'nin incisi (.....)	16. Yedinci sanat (.....)
7. Tahtalı köy (.....)	17. Delikli demir (.....)
8. Ormanlar kralı (.....)	18. Ulu Önder (.....)
9. Beyaz perde (.....)	19. İyi saatte olsun (.....)
10. Kara elmas (.....)	20. Çağın hastalığı (.....)

BENZETME (TEŞBİH)

- Bir varlığın, kavramın özelliklerini anlatmak için o özellikleri eksiksiz olarak taşıyan başka bir şeyi örnek olarak göstermektir.

Örnekler

- Tuğla gibi kitaplar
- Elma yanak
- Boru gibi ses
- Ceylan bakış
- Aslan kadar kuvvetli çocuk
- İnci diş
- Selvi gibi uzun boy
- Altın kalp

AD AKTARMASI (MECAZİMÜRSEL)

- Bir sözcüğü, benzetme amacı gütmeksizin başka bir sözcüğün yerine kullanmaktır. Bu, "iç-dış, parça-bütün, sebep-sonuç, yazar-yapıt" gibi ilgilere sağlanır.

UYARI

Ad aktarmasında birbirlerinin yerine kullanılan sözcükler arasında benzerlik ilgisi yoktur.

"Beşikte yatan kuzuyu sevdi." cümlesinde "kuzu" sözcüğünde ad aktarması yoktur. Çünkü bebek kuzuya benzetilmiştir.

Örnekler

- Evi gelecek hafta taşıyoruz. (Evin eşyalarını)
- Çayı ocağa koyuyor. (Çaydanlığı)
- Herkes başının üstünde çatı olmasını ister. (Ev)
- Düşük bir maaşla beş canı besliyor. (İnsanı)
- Biz Yahya Kemal'i okuyarak yetiştik. (Şiirlerini)

Ad aktarması değişik şekillerde olabilir:

- Bir varlığın ya da yerin bütünü söylenip parçası, parçası söylenip bütünü kastedilebilir.
  - Okulu arayıp gerekli bilgiyi aldık. (Okuldaki görevliyi)
  - Kaderi belirleyecek gemi 19 Mayıs'ta Samsun'a yanaştı. (Samsun limanına)
- Sanatçı söylenerek sanatçının eseri çağrıştırılır.
  - Halide Edip'i okurken cephede buluyorum kendimi. (Halide Edip'in kitabını)
- Bir yer, kurum ya da kavram adı söylenerek orayla ilişkili insanlar anlatılmak istenebilir.
  - Meclis, en nihayetinde yasayı kabul etti. (Meclisteki vekiller)
- Bir nesnenin içi söylenip dışı, dışı söylenip içi kastedilebilir.
  - Bugün de tenceremiz kaynıyor. (tenceredeki yemek)
  - Suyu buzluğa koy ki çabuk soğusun. (su şişesi)
- Sonuç söylenip neden anlatılabilir.
  - Bu bahar da ürünler rahmete kavuştu. (yağmur)

KINAYE

- Bir sözcüğün hem gerçek hem mecaz anlama gelecek şekilde kullanılmasıdır. Asıl amaç mecazlı söyleyiştir.

UYARI

Kinaye ile kinayeli söyleyiş aynı şey değildir. Kinayeli söyleyişte ince bir ima, alay vardır.

Örnekler

- Mum dibine ışık vermez.
- Hamama giren terler.
- Taşıma su ile değirmen dönmez.
- Yuvarlanan taş yosun tutmaz.
- Ateş düştüğü yeri yakar.
- Yaptığı hatayı anlayınca yüzü kızardı.

SORU - 8 (ÖSYM)

Marmara'da her yelken

Uçar gibi neşeli

Yukarıdaki dizelerde olduğu gibi, kimi sözler benzetme amacı gütmeyen kendi anlamları dışında kullanılır.

Aşağıdaki dizelerin hangisinde, bu örnekteki benzer bir kullanım vardır?

- A) Dalgalar sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl
- B) Ben ezelden beridir hür yaşadım hür yaşarım
- C) Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda
- D) Bastığın yerleri toprak diyerek geçme tanı
- E) Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda

SÖZCÜKLERDE ANLAM DEĞİŞMELERİ

- ▶ Anlamın daralması, genişlemesi, iyileşmesi veya bayağılaşması gibi durumlara **anlam değişimleri** denir.
- ▶ Göl adı olan "Terkos"un, "musluk suyu" anlamında kullanılması anlam değişmesine somut bir örnektir.
- ▶ "Terkos" örneğinde olduğu gibi zaman içinde dildeki bazı sözcüklerde anlam değişimleri görülür. Bu değişimler olumlu veya olumsuz anlamlarda olabilir. Bu anlam değişimleri uzun bir zaman diliminde gerçekleşir.
- ▶ Osmanlı Dönemi'nde soyluluk ifade eden "efendi" sözcüğü günümüzde "hizmetli" anlamını almıştır. Zaman içinde "efendi" sözcüğünde anlam değişmesi olmuştur. Sözcüklerde bu ve benzeri şekillerde görülen anlam değişimleri değişik başlıklarda incelenir.

ANLAM GENİŞLEMESİ

- ▶ Dar bir anlamda kullanılan bazı kelimelerdeki anlamın ilgili kavramlara yayılmasına anlam genişlemesi denir.
- ▶ Anlam genişlemesi olan bir sözcük; bir varlığın, bir kavramın bir bölümünü veya bir türünü gösterirken zamanla tümünü karşılar hâle gelir. Böylece anlam alanı genişlemiş olur.
- ▶ Eski Türkçede insanlar ve hayvanlar için "yer tutmak, yerleşmek, geceleme" anlamlarını içeren "konmak" sözcüğü bugün yalnızca uçan şeylerin (kuş ve uçak gibi) yere inmesini anlatmak için kullanılmaktadır.

Örnekler

- ▶ Bir saattir uçan güvercinler çatılara kondu.
- ▶ Pisti iki defa pas geçen uçak sonunda havaalanına kondu.

ANLAM DARALMASI

- ▶ Geniş kavramları olan bir kelimenin, zamanla bu kavramlar içinden tek bir anlam bildirecek duruma gelmesine anlam daralması denir.
- ▶ Anlam daralmasında genel bir anlamdan özel bir anlama geçiş söz konusudur.

Örnekler

- ▶ "Erik" sözcüğü önceleri "zerdali, kayısı, şeftali, erik" gibi taş çekirdekli meyveleri adlandırmak için kullanılırdı. Bu sözcükte anlam daralması olmuştur. Anlam alanı daralan bu sözcük bugün sadece aynı adla anılan bir meyveye ad olmuştur.

SORU - 10 (ÖSYM)

Anlam genişlemesi yoluyla somut anlamlı bir ad, bir de soyut anlam kazanabilir. Örneğin, somut anlamıyla "geçilen yer" demek olan "yol" kelimesi yöntem anlamına gelerek soyut bir anlam da kazanmıştır.

Böyle bir anlam değişmesini örneklendiren kelime, aşağıdakilerin hangisinde kullanılmıştır?

- A) Bunu yapmaya yürek ister, her babayiğidin harcı değil.
- B) Bu gördüğün bulutlar, yağmur yüklü bulutlardır.
- C) Bu dağlar, geçit vermez sarp dağlardır.
- D) Ağaçlar, ilkyazda bir gelin gibi donanırlar.
- E) Yapının güzel bir görünümü vardı; taş dantel gibi işlenmişti.

ANLAM İYİLEŞMESİ

- Kötü ve olumsuz anlamı olan bir kelimenin zamanla iyi anlam kazanmasına anlam iyileşmesi denir.
- Anlam iyileşmesi olan sözcükler, eskisine göre daha iyi bir anlam taşır. Anlam iyileşmesine anlam güzelleşmesi de denir.
- Eskiden “acı, eziyet” anlamlarına gelen “emek” sözcüğü günümüzde “bir işin yapılması için harcanan beden gücü” anlamını yüklenmiştir. Bu sözcüğün anlamında eskiye göre iyileşme olmuştur.

Örnekler

- Ordumuzdaki yavuz askerler düşmana bir an bile göz açtırmadı.
- Yavuz, Osmanlı padişahları arasında özel bir konuma sahiptir.

UYARI

“Yavuz” sözcüğü eskiden “kötü, fena” anlamlarına geliyordu. Bu cümlelerde bu anlamları ile kullanılmamıştır. “Güçlü, çetin” anlamlarını kazanmış, anlam iyileşmesi olmuştur.

ANLAM KÖTÜLEŞMESİ

- Anlamı iyi ve olumlu olan bir sözcüğün zamanla kötü veya kötüye doğru giden bir anlam kazanmasıdır.
- Anlam kötüleşmesi ile iyi ve olumlu anlamı olan sözcük, kötü bir anlam kazanır.
- Eski dilde “keleş” sözcüğü “yiğit, cesur, bahadır” anlamlarına geliyordu. Ancak zamanla bu sözcük “vücut yapısı gösterişsiz, kötü, çirkin, kel” anlamlarını kazanmıştır. Dolayısıyla bu sözcüğün anlamında kötüleşme meydana gelmiştir.

Örnekler

- Kayseri Çarşısı'nın tavanını, kubbesini kökünden kazıtmış. O canım mimariyi bir keleşe döndürmüş. (Keleş burada “kel” anlamındadır)
- Keleş oğlan gün boyu yatağında dönüp durdu, yararlı tek bir iş yapmadı.
- Ailesi tarafından verilen Satılmış adını kullanmaktan hep kaçındı, daha sonra da kimliğinde değişiklik yaptırdı.
- (Bebekleri erken yaşlarda ölen aileler daha sonra doğan çocuklarına “Satılmış” adını koyarmış. Bu sözcüğün anlamı “tanrıya adanmış” anlamına gelmektedir. Zamanla bu sözcük o anlamından uzaklaşmış, "para ile başkasına verilmiş" anlamını kazanmıştır.)

SORU - 11

“Eski Türkçede ‘acı, eziyet, zahmet’ anlamlarında kullanılan ‘emek’ sözcüğü bugün ‘bir işin gerçekleşmesini sağlayan beden ve kafa gücü’ anlamında kullanılır olmuştur.” Bu cümlede olduğu gibi daha önceleri olumsuz çağrışımlar yaratan bir kelimenin anlamında zamanla iyileşme olması durumuna ---- denir.

Bu parçada boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) Anlam kötüleşmesi
- B) Anlam iyileşmesi
- C) Güzel adlandırma
- D) Anlam genişlemesi
- E) Anlam daralması

SORU - 12

“Canavar” sözcüğü eskiden “canlı, yaşayan” anlamında kullanılan bir sözcükken günümüzde “yabani, yırtıcı hayvan, acımasız, kötü ruhlu, zalim (kimse)” anlamında bir sözcüğe dönüşmüştür.

Bu cümlede sözü edilen anlam değişimi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Anlam kötüleşmesi
- B) Ad aktarması
- C) Anlam daralması
- D) Anlam iyileşmesi
- E) Anlam genişlemesi

SÖZ ÖBEKLERİ

SÖZ ÖBEKLERİNDE ANLAM

- Dilde, cümlede anlatımın herhangi bir parçasına söz öbeği denir.
  - Halide Edip, o sıralarda yükselen tansiyonun farkında ve gerilimin artmasında savaşın düşünsel altyapısını hazırlayan Nietzsche'yi suçlu buluyor.
Bu cümledeki altı çizili söz, bir söz öbeğidir ve cümleye bir bütün olarak anlam katmaktadır.
  - Yazdığı birbirinden güzel şiirleri ile sesini yarına taşımayı başarmıştır.
Bu cümledeki "sesini yarına taşımayı başarmak" sözü de bir söz öbeğidir ve cümleye "kalıcılığı yakaladığı" anlamını katmıştır.

Örnekler

- Halk ozanları, dilin imkânlarını bir söz sanatına dönüştürme beceresini gösterir.
- Türkü; dili, dilin üslup özellikleri ile tarihte geçirmiş olduğu pek çok ses, yapı ve sözcük değişmelerini yansıtan önemli bir dil aynasıdır.
- Neredeyse yüz yıla yakın tarihi olan başkentin değiştirilen veya unutulmuş/unutturulan adları, dilimizin zenginliklerini gösteren kanıtlardır.
Bu cümlelerdeki altı çizili sözler, birer söz öbeğidir ve cümleye farklı anlamlar katmıştır.

SORU - 13 (ÖSYM)

Gerçek eleştirinin amacı; bir sanat görüşünü örneklemek, bir sanat yapının sanat değerini belirlemek, bir örnekten kalkarak çözümlenmeler ve incelemeler yapmak ve bir görüşü temellendirmek olmalıdır. Böyle bir eleştiri anlayışıyla kaleme alınmış yazıların amacı; falancayı yüceltmek, onurlandırmak veya filancayı ezmek, yerin dibine batırmak olamaz. Edebiyat çevrelerindeki güncel kıpırdanışlara değil, felsefi bir temelden hareketle edebiyat olaylarına eğilir bu tür eleştiriler.

Bu parçadaki altı çizili sözle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sanatçıların bir sanat görüşüne ağırlık vermesi
- B) Sanatçılar arasında rekabet ortamının oluşması
- C) Sanat dünyasındaki kısa süreli yönelimler
- D) Eleştiri yazılarının artış göstermesi ve sevilmesi
- E) Eleştirmen yorumlarının tartışmaya açıklığı

SORU - 14 (ÖSYM)

Le Guin'in eserlerinde bir yazarın sözcüklerinden ziyade bir müzisyenin notalarını görmek daha olağandır. Le Guin, kelimeleri özenle seçer ve yazdıklarının müziğe dönüşmesini ister çünkü müzik, dillerin tükendiği yerdeki dildir. Ve bilir ki müzik öyle ya da böyle her kalbe dokunacak bir yol bulur.

Bu parçadaki altı çizili ifadeyle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kelimelerin ritminden yararlanarak bir farklılık ortaya koymak
- B) Ahenk oluşturacak sözcükleri kullanarak dilin sınırlarını aşmak.
- C) Kelimeleri kullanarak kendine özgü bir müzik dili oluşturmak
- D) Ahenkli bir dili tercih ederek doğallığı yakalamaya çalışmak
- E) Çeşitliliği sağlamak için müziğin imkânlarından yararlanmak

DEYİMLER

- Bir olayı, bir durumu, bir kavramı daha etkileyici anlatmak için çoğu zaman gerçek anlamdan uzaklaşıp kendine özgü anlam kazanan kelime gruplarına **deyim** denir.

Örnekler

- Bardaktan boşanırcasına yağmak
- Yüzünden düşen bin parça
- Ağız kulaklarına varmak
- İğne atsan yere düşmez
- İçi içine sığmamak

UYARI

Atasözleri herkes için geçerli olan, öğüt veren yargılardır. Deyimler ise herkes için geçerli olmayan, öğüt vermeyen yargılardır.

“Et tırnaktan ayrılmaz.” (Atasözü)

“Etilye sütlüye karışmaz.” (Deyim)

“Gözünü budaktan sakınmaz.” (Deyim)

- Deyimler kalıplaşmış sözlerdir. Cümle içinde sözcüklerin yeri değişmez, sözcüklerin yerine başka sözcük getirilemez.

"Eli ayağına dolaşmak" yerine "Eli koluna dolaşmak" diyemeyiz.

- Genellikle mastar hâlinindedir. Cümlede kip, kişi ve olumsuzluk eki alabilirler.

Abayı yakmak, Muradına ermek, Ağız laf yapmak

- Bazı deyimler tamlama şeklindedir.

süt kuzuzu, şamar oğlanı, dar gelimli, yağlı kapı...

- Cümle biçiminde deyimler de vardır.

Çiğ yemedim ki karnım ağrısın.

Eski çamlar bardak oldu.

Benden günah gitti.

ETKİNLİK - 5

Aşağıdaki deyimleri anlamına göre eşleştiriniz.

- Adını ağızına almamak
- Foyası meydana çıkmak
- Kalburla su taşımak
- İki ateş arasında kalmak
- Alan razı, satan razı
- Burnunun direği sızlamak
- Yükte hafif, pahada ağır
- Kulak misafiri olmak
- Yaş tahtaya basmak

GERÇEK
ANLAM

MECAZ
ANLAM

YANSIMA SÖZCÜKLER

- Doğadaki varlıkların; insanların, hayvanların, maki-nelerin çıkardığı seslerin taklit edilmesiyle oluşan sözcüklerdir. Yansıma sözcüklerde tabiat ve ses ilişkisi vardır.

Örnekler

- İnsanlara Özgü Yansıma Sözcükler
  - hapşu, hapşırık, hapşırık
  - hor, horultu, horlamak
- Hayvanlara Ait Yansıma Sözcükler
  - miyav, miyavlamak
  - hav, havlamak
- Cansız Varlıklara Ait Yansıma Sözcükler
  - şırlı, şırıltı, şırıldamak
  - hışır, hışırıtı, hışırdamak
- Makine ve Araçlara Ait Yansıma Sözcükler
  - pat, patlamak
  - vın, vınlamak

NAVİGASYON

Yansıma sözcükler ikileme görevinde de kullanılabilir. Tıkır tıkır, çit çit, şırlı şırlı, fokur fokur.

NAVİGASYON

Parıltı, ışılta ve ötmek sözcükleri yansıma değildir. Parıltı ve ışılta görseldir. Ötmek bir eylem adıdır. Yansıma olması için ses ve yapılan eylem adı aynı olmalıdır.

SORU - 15 (ÖSYM)

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde verilen durum, “içi içi-ne sığmamak” deyimine uyuşmamaktadır?

- Çocuk, babasının elindeki oyuncağı görünce avuçlarını birbirine vura vura ona koştı.
- Yerinde duramıyor, ne zaman gelecek diye gözlerini saatten bir an olsun ayıramıyordu.
- Okullar kapandıktan sonra ailesiyle geziye çıkacağı günü ipe çekiyordu.
- Uzun bir süredir amirine söylemek isteyip de söyleyemedikleri için fırsat kolluyordu.
- Kalabalığın içinde gözleri ona ilişince kalbi yerinden çıkacak gibi atmaya başladı.

ATASÖZLERİ

- Uzun gözlem ve deneyimler sonucu oluşmuş, bilgi ve öğüt veren, kalıplaşmış cümlelere denir.
  - Atasözleri,
    - Kalıplaşmıştır.
    - Gerçek, mecaz, hem gerçek hem mecaz anlamı olabilir.
- Mum dibine ışık vermez. (Mecaz anlamı)
- Dost ile ye iç, alışveriş etme. (Gerçek anlamı)
- Bin dost az, bir düşman çoktur. (Gerçek ve mecaz anlamı)
- Genellikle geniş zaman ve emir kipinde çekimlenir.
  - Anonimdir.
  - Kısa ve özündür, az sözcükle çok şey anlatır.
  - Ahlak dersi ve öğüt veren atasözleri vardır.

Örnekler

- Damlaya damlaya göl olur.
- Terzi kendi söküğünü dikemez.
- Tatlı dil, yılanı deliğinden çıkarır.
- Öfkeyle kalkan, zararlı oturur.
- Tavşan dağa küsmüş, dağın haberi olmamış.
- Ayağa değmedik taş olmaz, başa gelmedik iş olmaz.

SORU - 16 (ÖSYM)

(I) Her atasözü bir genel kural, bir ilke niteliği taşır. (II) Bazı atasözleri sosyal ilişkiler üzerine görüş bildirir. (III) Bazı atasözleri ise uzun gözlemlere dayanarak doğa olaylarının gündelik yaşam üzerindeki etkilerini anlatır. (IV) Tecrübeler veya mantığa dayanarak doğrudan doğruya öğüt veren atasözleri de vardır. (V) İki yargı taşıyan atasözlerinde ise yargılar arasında benzetme ilgisinden ziyade iki yargının birbirini tamamladığı veya birbirine karşıt olduğu görülür. (VI) Bir de genelin aksine temsili ve mecazi anlatıma sahip olmayan atasözlerimiz vardır.

Bu parçada numaralanmış cümlelerdeki açıklamalara aşağıdaki atasözlerinden hangisi örnek olarak gösterilemez?

- A) II. cümle: Komşu komşunun külüne muhtaçtır.
- B) III. cümle: Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.
- C) IV. cümle: Çirkefe taş atma, üstüne sıçrar.
- D) V. cümle: Var evi kerem evi, yok evi verem evi.
- E) VI. cümle: Besle kargayı oysun gözün

Fasikül İçi Sorular

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
E	A	B	B	D	D	E	A	B	A	B	A	C	B	D	E

ÖZDEYİŞLER (VECİZELER)

- Bir düşünceyi kısa ve öz bir şekilde, bir veya birkaç cümleden oluşan sözcüklerle dile getirmeye özdeyiş (vecize) denir.
- Özdeyişleri söyleyen bellidir.

Örnekler

- En büyük utku, kişinin kendine egemen olmasıdır. (Eflatun)
- Suistimal kapısını aralık etmeye gelmez, derhal ardına kadar açılır. (Cenap Şahabettin)
- Malı az olan değil, istekleri çok olan insan fakirdir. (Seneca)

İKİLEMELER

- Anlamı güçlendirmek amacıyla kelimelerin bir araya getirilmesidir.

Oluşumu (yapılışı) bakımından ikilemeler şunlardır:

1. Aynı kelimelerin tekrarıyla oluşan
2. Eş anlamlı kelimelerle oluşan
3. Zıt anlamlı kelimelerle oluşan
4. Biri anlamlı biri anlamsız kelimelerden oluşan
5. İki de anlamsız kelimelerden oluşan
6. Yansıma kelimelerden oluşan

Örnekler

- koşa koşa, ağır ağır, iri iri
- akıllı uslu, ses seda, güçlü kuvvetli
- ileri geri, az çok, er geç, bata çıka
- eski püskü, eğri büğrü, yarım yamalak
- ıvır zıvır, eften püften, mırın kırın
- çat pat, kıs kıs, şırl şırl
- suyunun suyu, güzeller güzeli
- ev mev, şaka maka, para mara, kitap mitab, ders mers

UYARI

İkilemeler cümlede çeşitli anlam ilgileri katar.

“Çamurlara bata çıka ilerliyorduk.” (Zorlukla)

UYARI

İkilemelerin arasına hiçbir noktalama işareti getirilmez.

“Kağan sessiz sessiz oturuyor.”

“Emir aşağı yukarı iki yaşındaydı.”

1. Romanlar, öyküler, şiirler herkesin dilinde ama deneme deyince çevremde kimseyi göremiyorum. Sohbetlerde deneme, hep kapı kenarındaki taburede kalıyor. Öyle canım sıkılıyor ki buna!

Bu cümledeki altı çizili sözle denemeye ilişkin olarak anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Katı kurallarının bulunduğu
- B) Okunmasının güç olduğu
- C) Gereken değer verilmediği
- D) Her okur tarafından farklı algılandığı
- E) Donanımlı okurlar tarafından okunduğu

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde mecaz anlam taşıyan bir sözcük kullanılmamıştır?

- A) Biz iyi kötü, tiyatroya bağlamışız ekmeğimizi.
- B) Büyük laflar etmeye bayılıyorsun artık.
- C) Anlattıklarını duyunca birden ağlamaya başladı.
- D) Bana kırıldığını söyleyerek özür dilememi bekledi.
- E) Şiddetli yağmurda gökyüzü yırtıldı gece.

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde deyim anlamı taşıyan ifade yanlıştır?

- A) O hep ipe un seriyor. (Bahane ileri sürmek)
- B) Kimseye kulak asmiyordu. (Dinlememek)
- C) Her şeyi adı gibi biliyormuş. (Yanlıştır bilmek)
- D) Sen olayları bire bin katarak anlatıyorsun. (Abartmak)
- E) Dün gece hiç gözümü kırpmadım. (Hiç uyumamak)

4. Aşağıdaki cümlelerde geçen ikilemelerden hangisi, yapısal yönüyle diğerlerinden farklıdır?

- A) Yaşlı adamın sırtında eski püskü bir ceket vardı.
- B) Sağlığını sormaya gelen eş dost da olmasa çok üzülecekti.
- C) Dün gece televizyonda doğru dürüst bir şey yoktu.
- D) Bina koridorlara kadar salkım saçak insan doluydu.
- E) Çocuklar, şen şakrak gülüşerek etrafa neşe saçıyorlar.

5. Öyle büyük insanlar var ki düşüncelerimizin gelişimindeki yardımları azımsanmayacak kadar çok: Yunus Emre, Tolstoy, Dostoyevski... Asırların sınavlarından geçmiş bu kişiler evrenselliği yakalamışlar ve düşüncelerini hepimizin beynine kazımışlardır.

Bu parçadaki altı çizili söz grubuyla, sözü edilen yazar ve şairlerin hangi özelliği vurgulanmaktadır?

- A) Çok okunan kişiler oldukları
B) Bütün insanlığa seslenebildikleri
C) Yeni düşünceler ürettikleri
D) Dikkat çeken konular işledikleri
E) Evrene yönelik kaygılar taşıdıkları

6. Bir eleştirmenin, eleştireceği eser hakkında bilgisinin yeterli olması, iyi bildiği bir eseri eleştirmesi gerekir. Yoksa kulaktan dolma bilgilerle eleştiri yazısı yazılmaz.

Bu parçadaki altı çizili sözün yerine aşağıdakilerden hangisi getirilemez?

- A) Yeterince açık olmayan
B) Doğruluğu tartışmalı
C) Başkalarından edinilmiş
D) Tam ve sağlam olmayan
E) Şundan bundan işitilen

7. **Aşağıdaki atasözlerinin hangisinde zıt anlamlı sözcükler bir arada kullanılmıştır?**

- I. Ne oldum dememeli, ne olacağım demeli.
II. Ne değirmende yat ne korkulu rüya gör.
III. Ne çaldın yüzüme ne çalayım yüzüne.
IV. Ne buldum sevinirim ne kaybettim yerinirim.
V. Ne başını ağrıttı ne mendil bağla.

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

8. Bu ülkede iyi şiir de yazılıyor iyi roman da iyi hikâye de... Ya da yazılmış. Ama özellikle son yıllardaki niteliksiz şiirin nicelik olarak ağır basması göz önünde bulundurulursa şiirdeki gelişmenin pek de iç açıcı olmadığını söylemek mümkün.

Bu parçadaki altı çizili sözle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Daha çok, kötü şiirin yazılıyor olması
B) İyi şiirin okurların gözünden düşmesi
C) Şiirin, titiz bir çalışmanın ürünü olmaması
D) Sıradan şiirlerin yadırganmıyor olması
E) Güzel şiirlerin hiç ilgi görmemesi

1. “Tükenmek” sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde “verimliliğini yitirmek, söyleyecek sözü kalmamak” anlamında kullanılmıştır?

- A) Ayın sonu gelmeden cebindeki para tükendi.
- B) Akşam okumaya başladığı kitap gece yarısı tükendi.
- C) Yaşadığı üzücü olaylardan sonra iyice tükendi.
- D) Bildiği sınırlı kelimelerle şiir yazan şair çabuk tükendi.
- E) Daha fazla zorlama artık benim de sabrım tükendi.

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ikileme kullanılmıştır?

- A) Bugüne kadar büyük boy ve çok renkli olarak ciltli basılan sekiz kitap yayımlanmıştır.
- B) Tamı tamına 50 yıllık bir ömür ve bu kısacık ömre sıkıştırılan onlarca yapıt...
- C) Duvarlara baktığım zamansa eski filmlerin siyah beyaz afişlerini görüyordum.
- D) Dedemin ağır ağır anlattığı hikâyelerin sonuna geldiğini anladığım zaman uyku çökerdi üstüme.
- E) Kırk dokuz yıllık ömrünün, kırk yılını derme çatma inşaat köşelerinde geçirmişti.

3. Dilinin duruluğu, anlatımının akıcılığı, hele kahramanın sevdiği insanlara tutkuyla bağlanmasının başarıyla verilmesi, bunca yıl yapıtın nefes alıp vermesini sağlamıştır.

Bu cümlede geçen “yapıtın nefes alıp vermesi” sözcüyle, sözü edilen eserle ilgili olarak anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Okunurluğunu sürdürmesi
- B) Güncel bir dille yazılmış olması
- C) Herkesçe anlaşılabilir olması
- D) Düşünsel bir birikimin ürünü olması
- E) Gençlere seslenmesi

4. Sahaya atılan nesnelere dolayısıyla maçı yarım kaldı. “Kalmak” sözcüğü aşağıdakilerin hangisinde bu cümledeki anlamıyla kullanılmıştır?

- A) Yüksek yerlerde daha çok kar varmış, sakın otobüs yolda kalmış olmasın!
- B) Beni acımasızca eleştirmekle kalmadı, ona yazdığım şiirleri de buruşturup attı.
- C) Soba tüttü, evin her yeri duman içinde kaldı.
- D) Bugünlük bu kadar, yarın kaldığımız yerden devam ederiz.
- E) Aç kaldık, bu yetmemiş gibi bir de dönerken yağmura yakalanmayalım mı!

5. Şimdiye kadar ortaya çıkmış, edebî sayılabilecek ilk ürünler; sıradan insanın korkularını, sevinçlerini, ümitlerini içermiyor mu? Bunların günümüzde bile ilgi görmesinin nedeni bu değil mi? İşte bu yüzden bizim de kendi insanımızı sanatımızın dokusuna yerleştirmeye özen göstermemiz gerekmiyor mu?

Bu parçada geçen “sanatımızın dokusuna yerleştirmek” sözüyle insana ilişkin olarak anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sanat eserlerinin konusu hâline getirme
- B) Sanat anlayışını geliştirme
- C) Sanatın her dalına ilgi uyandırma
- D) Sanatın gerçek anlamını kavramasını sağlama
- E) Sanatsal birikim kazandırma

6. Bir dönemin ruhunu taşıyan kitaplarla yeniden buluşmak, eski bir tanıdıkla karşı karşıya gelmeye benzer. Böyle kitapların satır aralarına, sayfa kenarlarına, bölüm sonlarına insanın kendi kişisel tarihi de sızar. Yeniden okuduğunda bir kitabı okumuş olmaktan çok daha fazlasını hissedersin. İçine hayat kaçır böylelikle ve sen de hayatını sayfa sayfa çevirdiğini hissedersin.

Bu parçadaki altı çizili sözle sözü edilen kitaplara ilişkin olarak anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kişinin kendi yaşamından izler taşıma
- B) Yaşamı sevdirecek özellikler barındırma
- C) Yaşamın olumlu yanlarını yansıtırma
- D) Kişiyi başka insanların dünyasını tanıtırma
- E) Kişiyi geçmişini tanıtırma fırsatı verme

7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözün özelliği ayraç içinde yanlış verilmiştir?

- A) Çalışkanlığıyla kısa sürede öğretmenlerinin gözüne girdi. (Deyim)
- B) Doğum gününde ona kırmızı bir gül verdim. (Ses-teş)
- C) Görme engellilere yaşamı kolaylaştırmak için çalışmalyız. (Güzel adlandırma)
- D) Okula geç kaldığım için tabağımı bitirmeden sofradan kalktım. (Ad aktarması)
- E) Bu konuda yan masadan bilgi alabilirsiniz. (Dolaylama)

8. Yıllardır ihmal edilen, “yazının zencisi” olarak tanımlanan polisiye, birden yazın dünyamızın gündemine oturdu. Yayınevlerimiz polisiye romanlar yayımlamaya, yazarlarımız bu türde ürünler vermeye başladı. Bu açıdan bakınca yıldızı parlayan bir tür varsa o da polisiyedir denebilir.

Bu parçada geçen “yıldızı parlamak” sözüyle asıl anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Evrensellik kazanmak
- B) Farklılığı anlaşılacak
- C) Hak ettiği değeri bulamamak
- D) Kendini sürekli yenilemek
- E) Değeri giderek artmak

1. Günümüzde yeni bir tiyatro anlayışına gereksinim duyuluyor. Alternatif tiyatro dediğimiz bu deneme tiyatrosu, var olan tiyatro alışkanlıklarına, tarzına bir tepki anlamına geliyor. Bu tiyatro; yeni çalışma yöntemlerini, teknikleri, estetiği üretme ve aktarma çabasında. Bu konuda, seyirciyi düşündürmeyi temel amaç sayan Brecht ise şöyle diyor: “Tiyatronun girişinde paltosuyla birlikte beynini de bırakan seyirciyi istemiyorum.”

Bu parçada Brecht’in altı çizili sözlerle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İnsanların sanata ilgi duymaları için çaba gösterme
- B) Seyircinin yaşadığı sorunlara değinmeyi amaç edinme
- C) Seyircinin, oyunun bir parçası olmasını ve düşüncesini isteme
- D) Sanatın yol gösterici etkisini belirginleştirmeye çalışma
- E) İnsanların birbirini anlamasında sanatın önemini belirtme

2. *Kutadgu Bilig* kurmaca ile gerçeğin ele ele verdiği, edebiyat ile felsefe dilinin birlikte kullanıldığı, şiir ile hikâye arasında gidip gelen bir yapıyla var olur. Bu anlamda 942 yıl önce yazılmış *Kutadgu Bilig*, sesini yazıldığı andan bugüne dek duyurur. Yusuf Has Hacıp eseriyle düнде değil, bugünde yaşıyor gibidir. Eserinde ihanetleri, acıları, vefasızlıkları incelikle anlatır.

Bu parçadaki altı çizili sözlerle *Kutadgu Bilig* ile ilgili olarak anlatılmak istenenler arasında aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Kalıcı olmayı başardığı
- B) Şiire ve düzyazıya özgü nitelikleri taşıdığı
- C) Güncelliğini koruduğu
- D) Yazınsal ve realist söylemlerin iç içe geçtiği
- E) Asıl gücünü dile getirdiği gerçeklerden aldığı

3. (I) Bu kitabın; çok yönlü bir sanatçının okuyarak, besteler yaparak, filmler çekerek, romanlar yazarak yaşarken biriktirdiği sözlerden süzülerek oluşturulduğu görülüyor. (II) Ayrıca kitap; yaşanan ülkelerin, kentlerin, kasabaların, köylerin, mezraların izlerini taşıyor. (III) Elbette yalnızca sessiz sedasız yaşanan günlerin değil, koskoca bir kültürün etkileri de göze çarpıyor bu yazılarda. (IV) Örneğin, yitip gitmekte olan geleneksel değerlerin hüznüyle dolu bir sayfayı, her şeye karşın diri olan umudun satırları izleyebiliyor. (V) Toplumsal yaşamdaki yozlaşmaya duyulan öfkeyi, evrenin sonsuzluğundaki insanı kavrayan tasavvuf düşüncesinin dinginliği dağıtabiliyor.

Bu parçadaki maralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I. cümlede, hem gerçek hem mecaz anlamlı sözcük vardır.
- B) II. cümlede, genel anlamlıdan özel anlamlıya doğru bir sözcük dizilişi vardır.
- C) III. cümlede, hem ikileme hem deyim yer verilmiştir.
- D) IV. cümlede, soyut anlamlı birden çok sözcük kullanılmıştır.
- E) V. cümlede, zıt (karşıt) anlamlı sözcükler bir arada kullanılmıştır.

4. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ayraç içindeki sözcüğün örneği yoktur?**

- A) Üç ay çalıştığı bu işten güzel para kazanmış. (Nicel anlamlı sözcük)
- B) Dünkü selden sonra köprünün bir ayağı yıkılmış. (Yan anlamlı sözcük)
- C) Adam bir süre ağaç dalına konan kuşların ötüşünü dinledi. (Yansıma sözcük)
- D) Söylediğim derin anlamlı sözlere mana veremediğini söyledi. (Anlamdaş sözcük)
- E) Öğretmenimiz tahtadaki şiirin ölçüsünü ve kafiyesini gösterdi. (Terim anlamlı sözcük)

5. Bakımlı köy evinde kedileri, tavukları ve eksik olmayan konuklarıyla yaşıyordu. Evin giriş katına yerleştirdiği seramik fırını ise yaşamının rengi ve anlamıydı. Bin bir renkli tabaklar, çanaklar, vazolar, heykelcikler üretiyordu çamurdan. Bir ara, neden kenti bırakıp Ege'nin bu küçük köyüne kaçtığını sordum. Bir an sustu, sonra: "Hayatı yavaşlatmak için!" dedi.

Bu parçadaki altı çizili sözle kişi, neyi anlatmak istemiştir?

- A) Köyde istediği kadar seramik üretebileceğini
B) Kentin yorucu koşullarında sağlık sorunları yaşayacağını
C) Çalışmalarının doğal bir çevrede daha verimli olacağını
D) Toprakla uğraşan insanlar arasında daha mutlu olacağını
E) Köyün kargaşadan uzak, sakin ortamında hayatı duyumsayarak yaşayacağını

ALES

6. Ancak beş bin yıllık yazılı belgelerden; dilin hangi koşullar altında, nasıl ve ne zaman ortaya çıktığı ve ilk dillerin neye benzediği, bugün bile tam anlamıyla açıklığa kavuşturulamadı.

Bu cümledeki altı çizili sözle dille ilgili olarak anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İnsanların ilgisini çekmeye devam ettiği
B) Bilinmeyen yönlerinin olduğu
C) Anlaşılmasının kolay olmadığı
D) Açıklanması için çalışmaların devam ettiği
E) Kendine özgü bir yapıya sahip olduğu

7. Bir kadının, bir kimse ve özellikle bir yuva için çok büyük bir özveri göstermesi, büyük sıkıntılara katlanması, uzun bir süre çeşitli zorluklara göğüs germesi Türkçede ---- deyimleriyle anlatılır ki, böylesine kısa ve güçlü bir anlatım, ancak Türkçenin somutlaştırma eğilimi ve Türkçenin imge gücüyle açıklanabilir, sanıyoruz.

Bu parçada boş bırakılan yere aşağıdaki deyimlerden hangisi getirilmelidir?

- A) canını dişine takması
B) canından geçmek
C) saçını süpürge etmek
D) yoluna baş koymak
E) gözünü budaktan sakınmamak

8. Sina Akyol, şiir yaşamına Su Tadında'yla başladığı günden bu yana daima okurunu da işin içine katmış, hatta okurunu şair yapacak boşluklar bırakmaya başlamıştır. Dizelerinde avazı çıktığı kadar susması bundan. Bu suskunluk, okur için bir sağaltım süreci aynı zamanda. Akyol'u okumak; okuru besleyen, koruyan ve düşündüren bir uğraş...

Bu parçada geçen "avazı çıktığı kadar susmak" sözüyle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Anlamı oluşturmada okurun da sorumluluk almasını sağlamak
B) İlk şiirlerinden itibaren okurun düşüncesine uygun yazmak
C) Şiirin anlam derinliklerini yüksek kültüre mensup okurlara açmak
D) Kısa şiirler yazarak okuru dinginleştirmek
E) Edilgen bir okur kitlesi oluşturmaya çalışmak

ÖSYM

1. Bazı insanlar yapabileceklerinin farkında olmadan sürekli bir özgüven eksikliği içinde yaşarlar. Bazıları da abartılı bir özgüvenle, hayatta her şeyi başarabileceklerine, her alanda en iyi olduklarına inanırlar kendilerini. Oysa insan kendisine içbükey veya dışbükey aynada değil, düz aynada bakmalıdır.

Bu parçadaki altı çizili sözle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İnsanın kendisine güvenerek başladığı her işte başarılı olması mümkündür.
B) İnsan, her alanda kendisinden daha üstün birilerinin olabileceğini unutmamalıdır.
C) Yaşamda mutlu olmak için olumsuzluklar karşısında direnmeli, önüne çıkan engelleri sabırla aşmaya çalışmalıdır.
D) İnsan, yeteneklerinin sınırlarını gerçekçi bir tutumla belirlemeli, kendisini tarafsız bir gözle değerlendirmelidir.
E) İnsanlar, hayattaki olumsuz durumları da olumlu durumlardaki gibi olgunlukla karşılamalıdır.

ÖSYM

2. "Kullanmak" sözcüğü, aşağıdaki cümlelerin hangisinde "sarf etmek" anlamında kullanılmıştır?

- A) Ali, otomobildeki yedek lastiği şu ana kadar hiç kullanmadı.
B) Yasin, uzun süre bilgisayar kullanmanın olumsuz etkilerini araştırarak.
C) Hatice, kendisine gönderilen parayı idareli kullanması gerektiğini biliyordu.
D) Sema, sabahları evinden işine giderken toplu taşıma araçlarını kullanıyordu.
E) Eymen, elindeki şemsiyeyi on yıldır kullandığına kimseyi inandıramadı.

ÖSYM

3. Yüksel Pazarkaya, ülkemizde eşine az rastlanan (ender görülen) bir titizlikle, Rainer Maria Rilke'nin tüm şiirlerini toplam on iki kitap hâlinde dilimize kazandırdı. Bu külliyat (toplu eserler), Rilke'nin yazın çalışmalarını içeren Kâmuran Şipal çevirileriyle birlikte değerlendirildiğinde (aynı kitapta toplandığında) önemli bir kazanım niteliğinde. Çeviri eylemi, çoğu kez (genellikle), farklı kültürler arasında köprü kurmakla (bağ oluşturmakla) kalmıyor, yeni imgesel yorumların kapısını da aralayabiliyor.

Bu parçadaki numaralanmış sözlerden hangisinin anlamı parantez ( ) içinde verilen açıklamayla uyusmamaktadır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

ÖSYM

4. Çevremdeki her şeyi izlerim. Otobüste, yolda, vapurda, ilgimi çeken hiçbir durumu kaçırmam. Bunun gibi, dinlediğim bir şarkıdaki duygu, izlediğim bir filmdeki sahne, zihnimde imgeye dönüşebilir. Tüm bu deneyimler, birikimler, duygulanımlar sonucunda bakıyorsunuz ki sözcükler üzerinde düşünmeye, onlarla dans etmeye başlamışsınız. Hatta sözcükleri yaşıyorsunuz, dahası sözcüklerin iç evreninde bir yolculuğa çıkıyorsunuz. Sözcüğün melodisi, tınısı, kâğıda dökülürken çıkardığı ses, büyük bir lezzet sunuyor. Sizin kattığınız duyguyla bambaşka bir zenginlik kazanıyor.

Bu parçada konuşan kişi altı çizili sözlerle, sözcüklere yönelik olarak neyi yaptığını belirtmiştir?

- A) Onların anlam katmanlarında dolaştığını
B) Anlatımını yalnızca dilin çevrimindekilerle sınırladığını
C) Ses özelliklerine, anlamdan daha çok önem verdiğini
D) Kullanıma yenilerini kattığını
E) Duygusal boyutlu olanları sıkça kullandığını

ÖSYM

5. Yahya Kemal'i ve Nazım Hikmet'i ayrı tutarsak küçük mutluluklar Türk şiirine Garip döneminde bir uğrayıp geçmiştir, diyebiliriz. Biraz Ziya Osman, çok az Cahit Sıtkı... Onun dışında "Hüzün ki en çok yakışandır bize." anlayışı egemendir. Cemal Süreya'nın, Garipçilerin izine basarak yürüdüğü kimi şiirlerinde de bu anlayışın yansımalarını görürüz. Ne var ki onun şiirlerinde genel olarak ince bir hüzün söz konusudur.

Bu parçada geçen "izine basarak yürüme" sözüyle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Herkesçe anlaşılma
- B) Yeni biçimler arama
- C) Kalıcı olmayı amaçlama
- D) Benzer duyguları işleme
- E) Karamsarlığı yeğleme

ÖSYM

6. Çıkarıcı yani reklamcı bir çağda yaşıyoruz. Buzdolapları ve çamaşır makineleri gibi edebiyat ürünlerinin de sürüm yöntemleri var. Bunların en sahteleri bile gerek televizyon aracılığıyla gerekse okunmadan yazılan tanıtımlarla yaldızlanırsa hele ki bilmem kaçınıcı baskıyı yaptığı abartıyla anlatılırsa satış rekoru kırmaları işten bile değildir. Gerçekler ne kadar çalkantılı ne kadar bulanık ne kadar çıkarıcı olursa olsun, insanoğlu gene de düşten vazgeçmiyor. Bakınız, ne güzel ne doğru söylemiş Baudelaire: "Bana gelince, elbet çıkacağım sevinçle / Eylemle düşü kardeş saymayan bu dünyadan." Gerçekten de edebiyatın dorukları düşlerden doğmamış mıdır?

Bu parçada geçen "eylemle düşü kardeş saymak" sözüyle vurgulanmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sanatın barış için en güçlü araç olması
- B) Sanat eserlerinin hayale dayanması
- C) Sanatçının gerçeklerden uzak durması
- D) Edebî eserin kendi kurallarına göre şekillenmesi
- E) Çıkar amaçlı sanat faaliyetlerinden arınması

ÖSYM

7. Bir gün Nuruosmaniye'de bir yazar arkadaşımın karşılaştım. "Ne o beyim, romancılığa mı başladın?" dedi. Şaka etmediğini sesinden, bakışından anlamıştım. Demek benim takma adla yazmama bir şey demiyordu da kendi adımı kullanarak yazmamı ---- sayıyordu. Roman, romancıların alanıydı. Bir ozan buraya burnunu sokamazdı.

Bu parçada boş bırakılan yere aşağıdaki deyimlerden hangisi getirilmelidir?

- A) kendi borusunu çalmak
- B) başına dert açmak
- C) iş çıkarmak
- D) çizmeden yukarı çıkmak
- E) kendi göbeğini kendi kesmek

ÖSYM

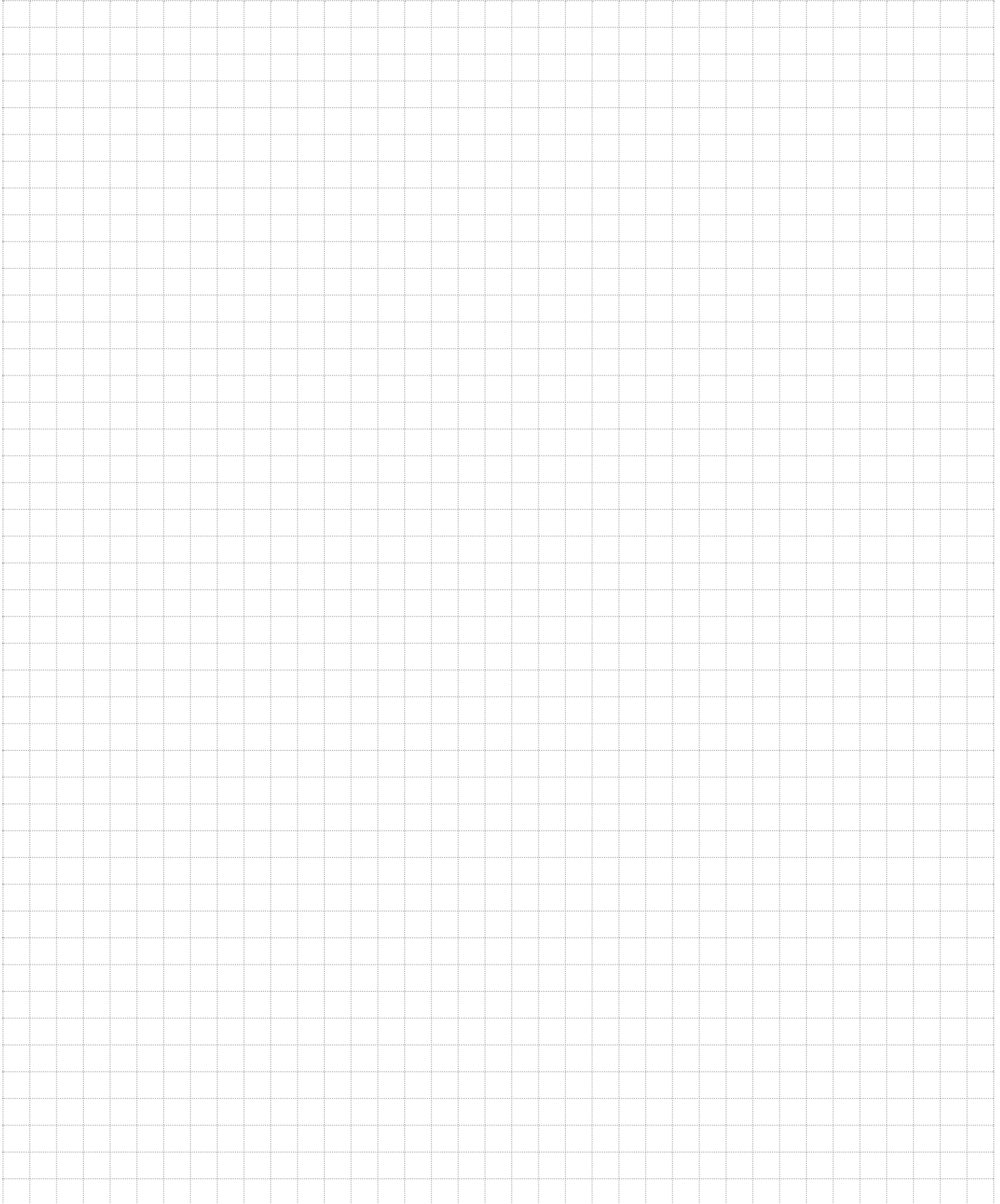
8. Bir sanatçımız şöyle diyor: "Dergiler, edebiyatın yeraltı haritasıdır." Nitekim bu dergilerde ilk ürünleri yayımlanan genç şairlerin çoğu, bir süre sonra çalışmalarını kitaplaştırarak şairliklerinin ilk kilometre taşlarını koyarlar.

Bu parçada geçen "edebiyatın yeraltı haritası olma" sözüyle, dergilerin hangi özelliği belirtilmek istenmiştir?

- A) Sanatçıları, farklı algılama kalıpları içinde düşünürme
- B) Gizli yeteneklerin gün ışığına çıkmasına olanak sağlama
- C) Yazarları, yeni yazınsal türlere yönlendirme
- D) Şiiri öteki türlerin önüne geçirme
- E) Sanatçıların birbirlerinden yararlanmasına ortam hazırlama

ÖSYM

NOT ALINIZ

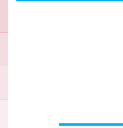
CÜMLEDE ANLAM

Fasikül

2

- Anlatımına Göre Cümleler
- Cümlede Anlam İlişkileri
- Anlamlarına Göre Cümleler
- Cümlede Anlatım Özellikleri
- Cümle Yorumlama

A. ANLATIMINA GÖRE CÜMLELER

NESNEL ANLATIMLI CÜMLELER

- Söyleyenin duygu veya düşüncesini içermeyen, doğruluğu ya da yanlışlığı kişiden kişiye değişiklik göstermeyen; herkesçe kabul görmüş, kanıtlanabilir yargıları içeren cümlelerdir.

Örnekler

- Kırmızı, ana renklerden bir tanesidir.
- Eser, dört bölüm hâlinde sinemaya uyarlanmış.
- İstanbul 1453'te fethedildi.
- Yazar, bu romanında aile bireyleri arasındaki sorunları anlatıyor.

UYARI

Bir cümledeki bilginin yanlış olması o cümlenin nesnelliğini etkilemez.

ÖZNEL ANLATIMLI CÜMLELER

- Söyleyenin kendi düşüncesini, duygusunu veya beğenisini içeren; doğruluğu ya da yanlışlığı kişiden kişiye değişen cümlelerdir.

UYARI

Öznel cümlelerin başına "bence" sözcüğü getirilebilir.

"Kanıtlanabilirlik açısından" sorulduğunda cümlenin öznel mi, nesnel mi olduğuna bakılır.

Örnekler

- İstanbul Boğazı'nın seyrine kimse doyamaz.
- Evde mutlu olan başarılı olur.
- Mavi elbise herkese yakışıyor.
- Duygusal şarkılar herkesi etkiler.

NOT

Nesnel anlatım sorularında öznellik "kanıtlanabilen, herkes için aynı, ölçülebilir, değişken olmayan, kesin, bilimsel, yorum içermeyen" şeklinde de ifade edilebilir.

NOT

Öznel anlatım sorularında öznellik "kanıtlanamayan, kişisel, ölçülemeyen, değişken, göreceli, kişisel, yorum içeren" şeklinde de ifade edilebilir.

SORU - 1 (ÖSYM)

(I) Yapıtlarını okuduğum gençler şunu bilmelidir: Değerlendirmelerimde, vardığım yargılarda dostluğun, arkadaşlığın en küçük bir payı yoktur. (II) Benim bu tutumum karşısında, "Gençleri umutsuzluğa düşürmemek, yüreklandırmek gerekir." diyenler var. (III) Oysa benim ölçütlerim değişken bir nitelik taşır. (IV) Yazdıklarımın hiçbiri bir düşünceye bağlanmanın ya da ortak bir görüşü savunmanın ürünü değildir. (V) İncelediğim ürünler arasında farklı dünya görüşlerini yansıtanlar var. (VI) Ben bu ürünlerin duygularımı etkileyen yönlerini savunuyorum.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangilerinde yan tutmama söz konusudur?

- A) I. ve IV.   B) II. ve V.   C) II. ve VI.
D) III. ve V.   E) IV. ve VI

SORU - 2 (ÖSYM)

Aşağıdaki yargılardan hangisi kişisel düşünce içermektedir?

- A) Engin denizlerde, dünyanın gürültüsünden patirtisinden uzak, düşsel bir adanın şiiiryle büyülenmemiş insan sayısı azımsanamayacak kadar çoktur.
- B) İnsanoğlu yüzyıllardır mutluluk, dirlik, düzenlik, ölüm-süzlük yönündeki özlemlerini çoğunlukla uzak bir ada görüntüsüyle dile getirmeyi seçmiştir.
- C) Kendini ıssız bir adada en çetin güçlüklerle karşı karşıya düşünen, parklarda Robinsonculuk oynayan çocuklar bugün de var.
- D) Bir edebiyat yapıtında anlatılan olayın yeri olarak değerlendirilen ada, yalnızlığın sembolü olmasıyla coğrafyacının veya haritacının adasından farklıdır.
- E) Coğrafyacı açısından ada; konumu, yüzey şekilleri, yüz ölçümü, nüfusu ve iklimi incelenecek her yanı suyla çevrili bir kara parçasıdır.

DOLAYLI ANLATIMLI CÜMLELER

- ▶ Başkasından alınan sözün, cümledeki yargıyı değiştirmeden kendi sözcüklerimizle aktarılmasına dolaylı anlatım denir. Dolaylı anlatımlı cümleler "söyledi, belirtti, açıkladı" gibi eylemlerle biter ya da yüklemeleri öğrenilen geçmiş zamanla çekimlenir.

Örnekler

- ▶ Doktor, babama ilaçları mutlaka içmesi gerektiğini tembih etti.
- ▶ Atatürk hayatta en gerçek yol göstericinin ilim olduğunu söylemiştir. (Yazar kendi anlatımıyla Atatürk'e ait sözü değiştirerek aktarmış.)
- ▶ Çocuk babasını çok özlediğini dile getirdi.

TANIM CÜMLELERİ

- ▶ Varlıkların ne olduklarını tam olarak belirtmek için kurulur.
- ▶ Tanım cümleleri "Bu nedir?", "Bu kimdir?" sorularına cevap verir.

UYARI

Tanım cümleleri doğru, yanlış; öznel, nesnel olabilir.

Örnekler

- ▶ Lirik şiir, duyguların çok etkili ve coşkulu bir biçimde dile getirildiği şiir türüdür. (Öznel tanım)
- ▶ Ünlü kişilerin kendi yaşamlarını anlattıkları yazılara otobiyografi denir. (Nesnel tanım)

SORU - 3 (ÖSYM)

(I) Bilinç akışı yöntemi, öykü ve romanlarda karakterlerin, geçmişe ve bugüne ilişkin duygu, düşünce ve anılarının aktarımında kullanılan bir tekniktir. (II) Söz konusu duygu ve düşüncelerin hiçbir denetim ya da sınırlama olmaksızın, olanca doğallığıyla aktarılması, anlatıyı zenginleştirir. (III) Bu teknikle yazar, okura kendi duygularını anlayabilme olanağı sunar. (IV) Bir başka anlatımla okurun, gerçeği farklı boyutlarda görmesini sağlar. (V) Böylece yazar, yüzeysel olanın anlatımıyla yetinmeyerek, yarattığı kahramanların iç dünyalarını da yansıttığı için anlatımına derinlik kazandırmış olur.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisi tanimsal bir nitelik taşımaktadır?

- A) I.   B) II.   C) III.   D) IV.   E) V.

DOĞRUDAN ANLATIMLI CÜMLELER

- ▶ Başkasına ait bir sözün hiç değiştirilmeden aktarılmasına doğrudan anlatım denir. Olduğu gibi aktarılan söz genellikle tırnak işareti içerisinde yazılır. Tırnak işaretinin dışında virgül kullanılarak da aktarılabilir.

Örnekler

- ▶ Atalarımız, kalem kılıçtan keskindir, demiştir.
- ▶ Atatürk, "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir." diyerek bir gerçeği dile getirmiştir. (Atatürk'e ait söz değiştirilmeden aktarmış.)
- ▶ Baba seni çok özledim, diyor.
- ▶ Bu konuda atalarımız: "Ateş olmayan yerden duman çıkmaz." der.

AŞAMALI DURUM BİLDİREN CÜMLELER

- ▶ Bir olayın veya durumun zamana bağlı olarak değiştiğini bildiren cümlelerdir.

Örnekler

- ▶ Diktiğimiz fidanlar günden güne uzuyor.
- ▶ Uçak önce havalandı, sonra yavaş yavaş bulutların arasında kayboldu.
- ▶ Ağacın yaprakları gittikçe sararıyordu.

SORU - 4 (ÖSYM)

Aşağıdaki cümlelerden hangisi, dolaylı anlatıma örnek olabilir?

- A) Söyle bir olayları anımsar, üzülürüz ve "İşte bu dünya böyledir!" diye düşünürüz.
- B) Öğretmen, Ali'ye: "Arkadaşına söyle, yarın ödevini mutlaka getirsin!" dedi.
- C) Paul Valery, "şiir yazma yönteminden söz ederken "ilk dize Tanrı vergisidir, ondan sonrası da çaba ..." demiş.
- D) Tiyatrodan çıktığımızda arkadaşım, Hazım'ın sahnede canlandırdığı prensin gerçek hayatta da yaşamış olduğunu söyledi.
- E) Önce, tiyatronun öğelerini, hangi sanatların bir araya gelerek tiyatro gerçeğini ortaya koyduğunu düşünelim.

ÜSLUP (BİÇEM) CÜMLELERİ

- Üslup; bir duygunun, düşüncenin kişisel anlatım biçimidir. Sanatçının dili kullanma biçimi, anlatım şekli üslupla ilgilidir. Cümlelerin uzunluğu, kısalığı, sözcük seçimi, sanatlı ya da yalın oluşu, sanatçının üslubunu ortaya koyar.
- Herhangi bir metne yönelttiğimiz “Nasıl anlatılmış?” sorusu, üslupla ilgili ifadeleri bulmamıza yardımcı olur.

UYARI

Bir cümlede dil, anlatım, söyleyiş sözcükleri geçiyorsa o cümlenin üslup cümlesi olma ihtimali yüksektir.

Örnekler

- Sanatçı, eserinde gerçekleri kısa ve yalın cümlelerle dile getirmiş.
- Şiirlerinde süslü, söz oyunlarına dayalı bir dil yerine günlük konuşma dilini tercih etmiştir.
- Onun romanlarında olaylar ince bir alay ile anlatılır.
- Son romanında sade bir dil kullanmıştır.

İÇERİK (KONU) CÜMLELERİ

- Yazarın, yapıtında ele aldığı konuya değinilen ve konu hakkında bilgi verilen cümlelerdir.
- “Yazar yapıtında ne anlatıyor?” sorusunun cevabıdır.

Örnekler

- Yazar, eserinde Çanakkale Savaşı'nın bilinmeyen yönlerini aktarmıştır.
- Şiir, İstanbul'un tarihi semtlerini yansıtmaktadır.

TARİZ

- Cümlede ifade edilen düşüncenin, genellikle alaycı biçimde, tam tersinin ifade edilmesidir.
- Tarizde söz, kapalı bir biçimde, dolaylı olarak söylenir.

Örnekler

- Okulunu ne kadar çok sevdiğin, yirmi gün devamsızlık yapmandan belli.
- Takımımız bu haftaki maçında, muhteşem bir oyunla 4-0 mağlup oldu.

SORU - 5 (ÖSYM)

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde üslupla ilgili bir özelliğe değinilmemiştir?

- A) Sağlam bir roman tekniğinin yanı sıra canlı, en az sözcükle çok şey anlatmayı amaçlayan, yoğun bir anlatımı vardı.
- B) Şiirlerindeki, okurun değişik duygularını etkileyen imgeleri, sıradan sözcüklere yeni anlamlar yükleyerek oluştururdu.
- C) Yapıtlarındaki karakterler, halk arasından seçilmiş, zengin bir duygu dünyası olmayan, tek boyutlu kişilerdi.
- D) Şiirlerini oluştururken sözcükleri, ses, anlam ve çağırışım yönünden sıkı bir değerlendirmeden geçirerek kullanırdı.
- E) Betimlemelerinde gözlem gücü ağır basar, özentili ve coşkulu bir söyleyişten özellikle kaçınırdı.

SORU - 6 (ÖSYM)

(I) Yaşadığı dönemin şiir anlayışından uzaklaşarak uçlarda dolaşan, alışılmadık bağdaştırmaları ve imgeleriyle zaman zaman, bilinen söylemin dışına taşan şair, sürekli yenilikler peşinde koşmuştur. (II) Karşılaştığı insanlık durumlarına yeni duygu ve anlamlar yükleyerek onları yeniden yazmıştır. (III) Şiirlerini oluştururken boş alanlar bırakmış, uzun dizeleri kırmıştır. (IV) Şiirde bir yenilik gerçekleştirmek için dilin yerleşik söz değerlerini olduğu gibi kullanmaktan kaçınmış, dili yeniden kurmaya yönelmiştir. (V) Şiirlerinin çoğunda, çok anlamlı sözcükler kullanarak değişik çağrışımlar uyandırmıştır.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisi, sözü edilen şairin şiirlerinin içeriğiyle ilgilidir?

- A) I.   B) II.   C) III.   D) IV.   E) V.

AMAÇ - SONUÇ İLİŞKİLİ CÜMLELER

- Eylemin hangi amaca bağlı olarak gerçekleştiğinin belirtildiği cümlelerdir.
- Bu tür cümlelerde “için, diye, üzere” gibi edatlar-dan yararlanır.
- Amaç-sonuç cümleleri, eyleme sorulan “hangi amaçla?” sorusuna cevap verir.

Örnekler

- Bildiklerini anlatmak üzerine karakola başvurdu.
- Kilo vereyim diye spor yapıyor.
- Yazar, eleştirmene şirin görünmek maksadıyla ikiyüzlü davranıyor.
- Spor olsun diye yürümek istedi.

NEDEN (SEBEP) - SONUÇ İLİŞKİLİ CÜMLELER

- Bir eylemin hangi *gerekçeyle* veya hangi sebeple yapıldığını bildiren cümlelerdir.
- Bu cümlelerin yüklemine “niçin?”, “neden?” soru-ları sorulduğunda bu sorular cevapsız kalmaz.
- Genellikle “için, -den, -diğinden, ile” gibi ekler ve edatlar kullanılır.

Örnekler

- Okulların açılmasıyla masraflar arttı.
- Seni uyandırmayalım diye radyoyu açmadık.
- Yağmur yağınca maç iptal oldu.
- Malzeme yetersizliğinden inşaat yarım kaldı.
- Yeteri kadar çalışmadığı için sınavı kazanamadı.

UYARI

Amaç-sonuç, neden-sonuç cümleleri bulunurken amaç yargısının henüz gerçekleşmediğine, neden yargısının ise gerçekleştiğine dikkat ediniz.

Sınavı kazanmak için çalışıyor. (Amaç-sonuç)

Sınavı kazandığı için çok mutlu. (Neden-sonuç)

SORU - 9 (ÖSYM)

(I) Bütün dünyada geleneksel olandan, halk hikâyesi ve destandan yararlanma yoluna gidilmiştir. (II) Müzik, resim, roman, öykü, şiir, tiyatro ve sinema gibi sanat dallarının hepsinde böyledir. (III) Ben de böyle yapmak, geleneksel olanı çağdaş öykü sanatına taşımak istiyorum. (IV) Bu yöntemi ülkemiz yazınında ustaca uygulayan Yaşar Kemal'in izinde yürümek isteğimin özünde de işte bu yatıyor. (V) Nitekim son yapıtımda geleneksel yönelişim açıkça görülebilir.

Yukarıdaki parçada numaralanmış cümlelerin hangilerinde amaç söz konusudur?

- A) I. ve IV.   B) I. ve V.   C) II. ve III.
D) III. ve IV.   E) IV. ve V.

SORU - 10 (ÖSYM)

(I) Öğrenmeyi öğrenme adı verilen sürecin temeli, merakla ve merak edilen şeyi tecrübe etmekle başlar. (II) Farklı yaş gruplarındaki kişilerin ilgi duydukları şeyler değiştiğinden edindikleri bilgilerle onlara ulaşma yolları da farklılık gösterir. (III) Örneğin çocukların oynayarak, dokunarak ulaştıkları yeni bilgiler belleklerinden kolay kolay silinmez. (IV) Yetişkinlikteki kalıcı bilgiler ise görerek, okuyarak, araştırarak kazanılır. (V) Fakat bu iki öğrenme düzeyinde dikkati çeken ortak yön, merak ve keşfetme arzusudur.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde neden-sonuç ilişkisi vardır?

- A) I   B) II   C) III   D) IV   E) V

KOŞUL (ŞART) - SONUÇ İLİŞKİLİ CÜMLELER

- Bir olayın veya durumun gerçekleşmesinin, başka bir olaya veya duruma bağlı olduğunu belirten cümlelerdir.
- Koşul anlamı "-sa, -se, -ince, -dikçe, mi, ama, üzere, yeter ki" ek ve kelimeleri ile sağlanır.

Örnekler

- Temiz bir dünya istiyorsan yerlere çöp atma.
- Müzik dinleyebilirsin ama sesini fazla açmayacaksın.
- Bizim buralara yağmur yağdıkkça her yer toprak kokardı.
- Akşama geri vermek üzere bu kitabı alabilirsin.
- Akşam baban gelsin, alışverişe çıkarız.
- Atandım mı arabamı ve evimi alırım.
- İsteddiğin her şeyi alırım, yeter ki sınıfını geç.

AÇIKLAMA İLİŞKİLİ CÜMLELER

- Neden - sonuç ilişkili cümlelerdir, sadece bu tür cümlelerde neden değil, sonuç önce; açıklaması, çıkarımı sonradır.
- Bu tür cümleler genellikle "çünkü, demek ki, öyleyse, anlaşılıyor ki" bağlaçlarını barındırır.

Örnekler

- Bir kez bile arayıp sormadı, demek ki bizi pek sevmemiş.
- Yüzünden düşen bin parça, anlaşılan üzgünsün.
- İstanbul'u çok seviyorum çünkü çocukluk yıllarım orada geçti.

SORU - 11 (ÖSYM)

(I) Halk türkülerimizi, ezgi ve şiir bakımından kıvamını bulmuş sanat eserleri sayabiliriz. (II) Bunları söyleyenlerin seslerindeki ve okuyuşlarındaki pürüzler ayıklanınca klasik denecek kadar sağlam eserler çıkar ortaya. (III) Ne var ki türkülerini söyleyen ve âşık diye anılan halk sanatçıları'nın kimilerinin sesleri, bu eserlerin değerini gölgeliyor. (IV) Kimileri de türkülerini aşırı bir duygusallıkla söylüyor. (V) Bunlarda türkünün özüne göre değişen bir incelik, bir yorum görülüyor.

Yukarıdaki parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde yargı bir koşula bağlanmıştır?

- A) I.   B) II.   C) III.   D) IV.   E) V.

SORU - 12 (ÖSYM)

Aşağıdakilerden hangisinde "biri ötekinin açıklayıcısı olarak birine bağlanan" iki yargı verilmiştir?

- A) Akşama bizde buluşalım ya da biz size gelelim.
 B) Bugün gelmeyecek, ama yarın gelir.
 C) Dersini bilemedi, demek ki yeterince çalışmamış.
 D) Fransızca'yı öğrendi, şimdi İngilizceye çalışıyor.
 E) Okulu bitirdi, hem de işe girdi.

C. ANLAMLARINA GÖRE CÜMLELER

VARSAYIM CÜMLELERİ

- Gerçekleşmemiş bir olayın gerçekleşmiş gibi ya da gerçekleşmiş bir olayın hiç gerçekleşmemiş gibi kabul edildiği cümlelerdir. Varsayım anlamı taşıyan yargılarda genellikle "tut ki, diyelim ki, farz edelim, kabul edelim, düşün ki" gibi ifadelerle yer verilir.

Örnekler

- Diyelim ki bu uçağa yetişemedin.
- Bir an için rüyalarının gerçekleştiğini düşün.
- Tut ki puanın yetmedi ve üniversiteye giremedin.
- ABD başkanı olduğunu farz edelim.

OLASILIK (İHTİMAL) CÜMLELERİ

- Gerçekleşmesi kesin olmayan bir olayın veya bir durumun ortaya çıkmasının beklenilmesi, umulması ile ilgili cümlelerdir.

Örnekler

- Tatilde Karabük'e gidebiliriz.
- Sanıyorum o konu anlatılmadı.
- O, bu saatte uyumuştur.
- Birazdan zil çalabilir.

KARARLILIK BİLDİREN CÜMLELER

- Şüphe ve olasılık barındırmayan, sonucun değişmeyeceğini belirten cümlelerdir.

Örnekler

- Hiçbir güç beni annemden ayıramaz.
- Sorularına asla cevap vermeyeceğim.
- Bu yolda ölmek var, dönmek yok benim için.

KARARSIZLIK BİLDİREN CÜMLELER

- Herhangi bir konuyla ilgili olarak karar veremeyi, ikilemede kalmayı ifade eden cümlelerdir.

Örnekler

- Acaba kazağı buradan mı alsam, yoksa öteki mağazadan mı?
- Tiyatroya mı gitsem, sinemaya mı?

SORU - 13 (ÖSYM)

Aşağıdakilerin hangisi bir varsayımı ifade etmektedir?

- A) O, çarşamba günü geziden dönebilir.
- B) Diyelim ki bu olay gerçek değildir.
- C) İstediyini veririm, yeter ki sen çalış.
- D) Belki onu sen de tanırsın.
- E) Yarın, akşam yemeğine onlar da gelebilir.

SORU - 14 (ÖSYM)

Bazı insanlara sadece yaşından dolayı bile saygı gösteririz. Görmüş geçirmişliğine gösterilen haklı bir saygıdır bu. Ama 80'inde olup bir de hâlâ sahnedeki işini en iyi şekilde yapıyorsa o zaman saygımız kat kat artar. Leonard Cohen'i Berlin'de izlediğimde aklımdan geçenlerdi bunlar. Sahne onu hayata bağlamış ve gücünü oradan almış. Hayranlıkla dinlediğim Bob Dylan sahnede şarkı söylemeyi bırakmasına rağmen Cohen sahnede şarkı söylemeyi o kadar seviyor. Buna sahneye koşarak gelmesinden anlıyorum. Ayrıca eskisinden bile güzel söylüyor Cohen ve o duygusal alana bizleri de davet ediyor.

Bu parçanın anlatımıyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Koşul bildiren cümleye yer verilmiştir.
- B) Neden - sonuç ilişkisine yer verilmiştir.
- C) Niteleyici sözcükler kullanılmıştır.
- D) Çıkarım yapılmıştır.
- E) Olasılık dile getirilmiştir.